

Tulevaisuusvaliokunta

Hallituksen vuosikertomus 2018

Tarkastusvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen vuosikertomus 2018 (K 3/2019 vp): Asia on saapunut tulevaisuusvaliokuntaan lausunnon antamista varten tarkastusvaliokunnalle. Määräaika: 27.9.2019.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- johtava asiantuntija Jaana Tapanainen-Thiess, valtioneuvoston kanslia
- johtava asiantuntija, apulaispääsihteeri Marja Innanen, VNK:n kestävän kehityksen pääsihteeristö
- erityisasiantuntija Anna-Mari Rusanen, valtiovarainministeriö
- suunnittelupäällikkö Kirsi Heinivirta, opetus- ja kulttuuriministeriö
- professori Kimmo Nuotio, Strategisen tutkimuksen neuvosto
- tiedeasiantuntija, VTT, dos. Antti Pelkonen, Valtioneuvoston tutkimus-, ennakointi- ja arviointitoimintaa koordinoiva työryhmä
- tutkimuspäällikkö Timo Kauppinen, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- johtava veroasiantuntija Sami Varonen, Verohallinto
- kehittämispäällikkö Tuomas Rothovius, Tilastokeskus
- tilastojohtaja Ville Vertanen, Tilastokeskus
- vastuullinen tutkija Timo Miettinen, Helsingin yliopisto
- professori Kari Möttölä, Helsingin yliopisto
- professori Lassi Linnanen, Lappeenrannan teknillinen yliopisto
- vanhempi tutkija Burkhard Auffermann, Turun yliopisto
- projektipäällikkö Johanna Ollila, Turun yliopisto
- tutkimusjohtaja Lauri Rapeli, Åbo Akademi
- tutkimusprofessori Heikki Ailisto, Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy
- vanhempi asiantuntija Satu Lähteenoja, Demos Helsinki
- työoikeuden emeritusprofessori Seppo Koskinen

Valiokunnan lausunto TuVL 1/2019 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Tulevaisuusvaliokunta on käsitellyt hallituksen vuosikertomuksen 2018 (K 3/2019 vp) liitteestä 3 ilmenevät eduskunnan 13.9.2017 (VNS 1/2017 vp — EK 27/2017 vp), 27.2.2018 (VNS 6/2017 vp — EK 2/2018 vp) ja 4.3.2019 (VNS 5/2018 vp — EK 48/2018 vp) tulevaisuusvaliokunnan ehdotuksesta hyväksymät 29 lausumaa.

Eduskunta hyväksyi 13.9.2017 tulevaisuusvaliokunnan Agenda2030-mietinnön (VNS 1/2017 vp — EK 27/2017 vp), jossa valiokunta edellytti, että valtioneuvosto:

- kehittää Agenda2030-toimenpideohjelman toteutumiselle ja vaikuttavuuden arvioinnille luotettavat seurantamittarit, jotka samalla konkretisoivat tavoitteita ja toimenpiteitä; kestävän hyvinvoinnin edistämiseksi on kehitettävä erityisesti BKT:lle rinnakkaisia hyvinvointitalouden mittareita, kuten esimerkiksi inhimillisen kehityksen indeksiä (HDI), aidon kehityksen indikaattoria (GPI) ja kestävän taloudellisen hyvinvoinnin indeksiä (ISEW); ennakkoinnin kehittämiseksi on Agenda2030-toimintaohjelmaan liittyen kehitettävä myös uusia työkaluja poliittisten päätösten vaikutusten arvioinnille; vaikutukset hyvinvointiin on arvioitava kaikessa päätöksenteossa; politiikkatoimenpiteiden vaikuttavuuden arvioiminen edellyttää myös laadullisten mittareiden kehittämistä,*
- hyödyntää kansalaisten ja sidosryhmien osallistumista Agenda2030-toimenpideohjelman toimenpiteiden määrittelyyn ja toteuttamiseen sekä vaikuttavuuden arviointiin; erityistä huomiota on kiinnitettävä siihen, että sidosryhmien osallistuminen näkyy myös lopputuloksessa; lisäksi Agenda2030-selonteon on ohjattava hallitusohjelmaa eikä päinvastoin; toimenpideohjelman toteutuksen painopisteet on kytkettävä kaikkiin hallituskauden vaiheisiin, myös hallitusohjelman ja budjetin laadintaan selonteossa kuvatuulla tavalla; selonteon politiikkaperiaatteisiin sisältyvää ilmiöpohjaista budjetointia voidaan kokeilla esimerkiksi kestävän kaupunki-kehityksen ja liikenteen sekä hyvinvointi-investointien kaltaisissa laajoissa ja monitahoisissa teemoissa,*
- edistää Agenda2030-toimenpideohjelmaan sisältyvää kestävän kehityksen politiikkajohdonmukaisuutta määrätietoisesti ja pitkäjänteisesti,*
- vahvistaa Agenda2030-toimenpideohjelman kannalta oleellisia valtioneuvoston kanslian henkilöstöresursseja koordinaatiossa; ja että koordinaatioverkostoa laajennetaan kehityspolitiikan, taloudellisten ulkosuhteiden ja ulkosuhteiden edustajilla; lisäksi ministeriöiden roolia kansallisen Agenda2030-toimenpideohjelman toteuttajina on vahvistettava,*
- profiloi Suomea sen vahvuuksiin sopivien Agenda2030-tavoitteiden edistämiseen ja kordinoimiseen ulkopolitiikan kansainvälisillä foorumeilla, kuten esimerkiksi Arktisessa neuvostossa, Pohjoismaiden neuvostossa, EU:ssa ja YK:ssa; Agenda2030-tavoitteet on huomioitava myös kansainvälisissä kauppasopimuksissa; varsinkin Pohjoismaisen yhteistyön lisäämistä kestävässä kehityksessä on edistettävä aktiivisesti,*
- lisää kaikkiin julkisiin hankintoihin vaatimuksen ja arvion Agenda2030-tavoitteiden edistämistä esimerkiksi osana julkishallinnon Sitoumus 2050 -prosessia,*
- suuntaa Strategisen tutkimuksen neuvoston (STN) ja valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminnan (TEAS) resursseja seuraavina vuosina erityisesti Agenda2030-politiikkajohdonmukaisuuden edistämiseen sekä kestävään kehitykseen liittyvän monitieteisen tietopohjan vahvis-*

Valiokunnan lausunto TuVL 1/2019 vp

tamiseen; päätöksentekoa ja muutoksen hallintaa palvelevassa tutkimuksessa on hyödynnettävä myös ennakointia, kuten esimerkiksi skenaariomenetelmiä,

8. toteuttaa hallitusohjelmassa ja Agenda2030-toimenpideohjelmassa tavoitteena olevan kehitysrahoituksen nostamisen YK:n ja EU:n tavoitteiden mukaiseen 0,7 prosenttiin bruttokansantulosta,

9. tiivistää tulevaisuusselonteon ja Agenda2030-selonteon kytkentää; tulevaisuusselontekoa ei saa kuitenkaan yhdistää tai muuten rajata pelkästään Agenda2030-selontekoon,

10. arvioi kestävän kehityksen tulevaisuuden näkymät uudessa geopoliittisessa tilanteessa, kun USA mahdollisesti vetäytyy Pariisiin ilmastopimeydestä; on luotava vaihtoehtoisia skenaarioita ja toimintamalleja kestävän kehityksen edistämiseksi Suomessa, Euroopassa ja muualla maailmassa; samalla on arvioitava tarkemmin myös kestäättömän kehityksen mahdolliset seuraukset Suomelle.

Edellä mainitut kymmenen lausumaa ohjaavat valtioneuvoston myöhemmin tällä vaalikaudella valmistuvan Agenda2030-selonteon valmistelua, joten lausumien toteutumista ja poistamista voidaan arvioida vasta kyseisen selonteon valmistuttua.

Eduskunta hyväksyi 4.3.2019 tulevaisuusvaliokunnan tulevaisuusmietinnön toisen osan (VNS 5/2018 vp — EK 48/2018 vp), jossa valiokunta edellytti, että valtioneuvosto:

- 1. luo vaihtoehtoisia skenaarioita ja toimintamalleja myös sen varalle, että muutos globaalissa toimintajärjestelmässä on pysyvä tai hyvin pitkäaikainen. Globaalin toimintaympäristön epävarmuuden vuoksi on analysoitava entistä laaja-alaisemmin myös sellaisia skenaarioita, joissa kansainvälisen yhteistyön kehityskulku ei ole toivotun laista. Tämä ei ole ristiriidassa virallisten tavoitteiden edistämisen kanssa, vaan varautumista vaihtoehtoihin tulevaisuuksiin. Globaalin toimintaympäristön monimutkaistuesssa ja EU:n päätöksenteon vaikeutuessa esimerkiksi pohjoismaisen yhteistyön merkitys kasvaa.*
- 2. varmistaa, että elinikäinen jatkuvan oppimisen malli kehitetään huomioiden lähiajan haasteena myös jo työelämässä olevien osaamisen päivittäminen, mukaan lukien vailla toisen asteen tutkintoa olevien nuorten aikuisten laaja joukko.*
- 3. kehittää mekanismeja, joilla ilmastonmuutoksen hillintätoimista pahiten kärsiville yrityksille, ihmisille ja alueille voidaan korvata sopeutumisesta aiheutuvia kuluja.*
- 4. täydentää valtion tulo- ja menoarviota laadittaessa BKT-mittaria luonnonvarojen kulutusta sekä hyvinvoinnin määrää paremmin arvioivalla satelliittitilinpildolla sekä yhdistelmäindikaattoreilla.*
- 5. valitsee työn murrokseen, suomalaisen työn tulevaisuuteen ja hyvinvointitalouteen liittyen ilmiöpohjaisen budjetoinnin kohteeksi nuorten syrjäytymisen ehkäisyn, osatyökyvyn hyödyntämisen ja työhyvinvoinnin*
- 6. kokeilee Taiteilija-allianssia*
- 7. selvittää, tarvitaanko BKT-mittarin rinnalle uusia mittareita digitalisaation ja digitaalisen liiketoiminnan vaikutusten ymmärtämiseksi*
- 8. selvittää alustatalouden, lohkoketjuteknologian ja kryptovaluutan vaikutuksia talouteen sekä edistää verohallinnon kansainvälistä yhteistyötä alustatalouden valvonnan edistämiseksi ja uusien alustatalouden palveluiden kehittämiseksi*
- 9. kehittää tulevaisuusselonteon vaikuttavuutta siten, että tulevaisuusselonteon valmistelu kiinnitetään paremmin ministeriöiden yhteiseen ja jatkuvaan ennakointiin; ministeriöiden yhteisen ja jatkuvan tulevaisuustyön yhteen keräävä julkaisu voi toimia tulevaisuusselonteon en-*

Valiokunnan lausunto TuVL 1/2019 vp

simmäisenä, yhteistä ymmärrystä rakentavana osana; Tulevaisuusselonteon toisessa osassa valtioneuvosto voi valintansa mukaan avata paremmin jonkin tai jotkut selvityksessä esille nousseista ilmiöistä; selontekomenettely mahdollistaa samalla sen, että myös eduskunta voi ottaa kantaa sekä ministeriöiden tulevaisuustyöhön, että myös valtioneuvoston valitsemaan kärkeeseen.

10. kehittää teknologian eettistä arviointia ja teknologian yhteiskunnallisten vaikutusten arviointia verkostomaisesti esimerkiksi osana kansallista ennakoitiverkostoa ja sen strategiaa ennakoitikeskittymiä.

Valtioneuvoston vuosikertomuksen (K 3/2019 vp) liitteessä 3 todetaan, että koska edellä mainittu 10 lausumaa ovat tulleet valtioneuvostolle vasta 8.3.2019 jälkeen, niin lausumat on merkitty valtioneuvoston yleisistunnon pöytäkirjaan ja valtioneuvosto on päättänyt ryhtyä niistä aiheutuviin toimenpiteisiin. Tarkempi selvitys toimenpiteistä sisällytetään kuitenkin vasta hallituksen vuoden 2019 vuosikertomukseen. Tästä syystä lausumien poistamista voidaan arvioida vasta valtioneuvoston seuraavaa vuosikertomusta käsiteltäessä.

Eduskunta hyväksyi 27.2.2018 tulevaisuusvaliokunnan tulevaisuusmietinnön ensimmäisen osan (VNS 6/2017 vp — EK 2/2018 vp). Valiokunta kuuli asiantuntijoita mietinnön lausumien toteutumisesta. Kuulemisten perusteella valiokunta katsoo, että seuraavien lausumien johdosta suoritettavat toimenpiteet ovat riittäviä tai lausumat ovat muutoin käyneet tarpeettomiksi:

- 1. tekee tulevaisuusselonteon myös tulevaisuudessa kahdessa osassa dialogisuuden ja osallistamisen edistämiseksi.*
- 2. huomioi tulevaisuusselonteon toisessa osassa paremmin Agenda2030-toimenpideohjelman vaikutukset tulevaisuuden työhön sekä arvioi ja perustelee kaikki tulevaisuusselonteon toisessa osassa esitettävät toimenpide-ehdotukset sen suhteen, miten ne tukevat ekologisesti kestävästä kehityksestä, tasa-arvokehityksestä ja osallisuutta.*
- 3. ottaa tulevaisuusselonteon toisen osan toimenpide-ehdotuksissa huomioon verolainsäädännön, työlainsäädännön ja sosiaalilainsäädännön sääöstarpeet politiikkajohdon mukaisesti ja poistaa byrokratialoukkuja itsensätyöllistämisen, yksityrittäjyyden, pirstaleisista työsuhteista sekä työmarkkina-asemassa tapahtuvista statussiirtymistä.*
- 4. kehittää ja tutkii tulorekisterin sovellusmahdollisuuksia niin, että se saadaan hyödynnettyä täysimääräisesti. Tulevaisuusvaliokunta kannattaa myös erilaisten digitaalisten portfolioiden käyttöönottoa niin, että myös itseis- ja käyttöarvoinen vapaaehtoinen työ tulee paremmin näkyville.*
- 5. tarkastelee myös niitä ilmiöitä ja trendejä, joissa teknologia luo uutta työtä. Vastaavasti toimenpide-ehdotuksissa on tulevaisuusvaliokunnan mielestä huomioitava se, minkälaisia resursseja teknologinen edelläkävijäyys Suomelta edellyttää.*
- 6. selvittää nuorisotyöttömyyden syyt ja ottaa ne huomioon tulevaisuusselonteon toisessa osassa erikseen ja erityisellä huolella.*

Valiokunnan lausunto TuVL 1/2019 vp

7. ottaa tulevaisuuselonteon toisessa osassa käyttöön parempia mittareita, joilla voidaan aidosti kuvata ja ymmärtää käynnissä olevia työelämän muutoksia.

8. kehittää matalan kynnyksen osaamisjärjestelmää kokonaisuutena varhaiskasvatuksesta modulaariseen täydennys- ja muuntokoulutukseen asti niin, että oppiminen on elinikäistä ja osaaminen kumuloituu. Eri koulutusasteiden välisen yhteistyön tulee olla saumatonta ja joustavaa, ja opintopolkujen sujuvia yli koulutusasteiden ja oppilaitosrajojen.

9. edistää laajaa, avointa ja moniarvoista arvokeskustelua työn tulevaisuudesta ja siitä, minkälaisen yhteiskunnan me haluamme; tällä tavalla lisätään luottamusta tulevaisuuteen ja osallistetaan ihmiset mukaan tulevaisuuden tekemiseen.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Tulevaisuuvaliokunta esittää,

että tarkastusvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 27.9.2019

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Joakim Strand r
varapuheenjohtaja Pirkka-Pekka Petelius vihr
jäsen Pekka Aittakumpu kesk
jäsen Marko Asell sd
jäsen Harry Harkimo liik
jäsen Mari Holopainen vihr
jäsen Katja Hänninen vas
jäsen Ville Kaunisto kok
jäsen Ari Koponen ps
jäsen Antti Rantakangas kesk
jäsen Sinuhe Wallinheimo kok
jäsen Jussi Wihonen ps
varajäsen Mikko Kinnunen kesk
varajäsen Niina Malm sd
varajäsen Ville Vähämäki ps

Valiokunnan sihteerinä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Olli Hietanen
valiokunnan pysyvä asiantuntija Maria Höyssä